

<https://doi.org/10.28925/2412-2491.2024.239>
УДК 811.111'42:502

ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ ПРИРОДА/NATURE У СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ

Мельник А. О.

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-2616-1851>

Melnyk.Anastasiia2023@vnu.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

У статті проаналізовано теоретичні засади базових понять лінгвістичної парадигми, таких як «концепт», «концептосфера», «концептуальна картина світу», а також охарактеризовано термін «вербалізація концепту».

Метою дослідження є характеристика концепту як основної одиниці лінгвокогнітивної та лінгвокультурної парадигм та виявлення і аналіз мовних засобів вербалізації концепту ПРИРОДА/NATURE у сучасній англомовній жіночій прозі. Стаття присвячена виявленню особливостей лінгвальних елементів експлікації аналізованого поняття на базі роману Меггі О'Фаррелл «Гамнет» (Hamnet, 2020). Для досягнення поставленої мети у статті застосовано описовий, контекстуальний та метод контент-аналізу. У статті визначено й описано лінгвальні засоби експлікації концепту ПРИРОДА/NATURE за допомогою польової моделі, запропонованої М. М. Полюжиним.

У пропонуваному дослідженні виявлено чуттєво-наочний образ концепту ПРИРОДА/NATURE, який відображає ядро цього концепту у творі. Визначено та схарактеризовано базові пласти, які утворюють навколоядерну зону концепту. У розвідці представлено слова-вербалізатори та словосполучення на позначення концепту ПРИРОДА/NATURE у межах референційних полів, які експлікують його інтерпретаційне поле. Також за допомогою програмного забезпечення Tropes 8.4.4 виявлено частоту репрезентації лінгвальних елементів експлікації концепту в інтерпретаційному полі.

Здійснений аналіз низки прикладів з роману Меггі О'Фаррелл надав змогу дійти висновку, що природа займає одне із центральних місць у концептуальній картині світу героїв твору та утворює різноманітні асоціативні зв'язки між елементами природного світу й людьми.

Ключові слова: *концепт, концептосфера, концептуальна картина світу, вербалізація концепту, польова модель концепту, концепт ПРИРОДА/NATURE.*

Melnyk A.O., Linguistic Means of Verbalisation of the Concept NATURE in Modern English Women's Prose

The article analyses the theoretical foundations of the basic concepts of the linguistic paradigm, such as "concept", "conceptosphere", "conceptual picture of the world", and also characterises the term "concept verbalization".

The aim of the study is to characterise the concept as a basic unit of linguistic and linguistic-cultural paradigms and to identify and analyse the linguistic means of verbalising the concept of NATURE in modern English women's fiction. The article is devoted to identifying the peculiarities of the linguistic elements of explication of the analysed concept on the basis of Maggie O'Farrell's novel Hamnet (2020). To achieve this goal, the article uses descriptive, contextual and content analysis methods. The article identifies and describes the linguistic means of explicating the concept NATURE using the field model proposed by M. M. Polyuzhin.

The proposed study reveals a sensory image of the concept NATURE, which reflects the core of this concept in the work. The basic layers that form the near-core zone of the concept are identified and characterised. The article presents verbalisers and phrases for the concept NATURE within the reference fields that express its interpretive field. Also, using the Tropes 8.4.4 software, the frequency of representation of linguistic elements of the concept explication in the interpretive field was revealed.

The analysis of a number of examples from Maggie O'Farrell's novel has led to the conclusion that nature occupies one of the central places in the conceptual picture of the world of the characters of the novel and forms various associative links between elements of the natural world and people.

Key words: *concept, conceptosphere, conceptual worldview, concept verbalisation, field model of the concept, concept NATURE.*

Вступ. Зміни вектору наукових розвідок у сучасній лінгвістичній парадигмі часто зараховують до особливостей представлення тих чи інших лінгвальних знань, іншими словами – з вивченням співвідношення між ментальними (когнітивними) та мовними структурами.

Аналіз текстів на концептуальному рівні привертає увагу науковців з початком застосування терміну «концепт» у лінгвістичних дослідженнях. Зокрема, одним з найбільш популярних є концепт ПРИРОДА/NATURE, який є базовою одиницею концептуальної картини світу кожної людини.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез. У царині сучасної лінгвістики існує багато різноманітних підходів до інтерпретації поняття «концепт».

Вичерпним визначенням концепту в українській концептології можна вважати дефініцію Т. В. Монахової: «Концепт – це складне абстрактне явище духовної культури, людської психіки, моральних принципів тощо, яке базується на осмисленні його тлумачень в усі періоди історії людства відповідно до національної конотації, індивідуального досвіду людини» (Монахова, 2006, с. 26-27).

Питання класифікації концептів є одним з основних у сучасній лінгвістиці. Оскільки концепти не є сталими одиницями ментальності, то і спроби їх класифікувати залишаються невизначеними. У лінгвістиці існує ціла низка різноманітних класифікацій концептів. До прикладу, в Сучасному лінгвістичному словнику, представлено поділ концептів на:

1) «загальнолюдські, загальноцивілізаційні, етнокультурні, регіональні, макрогрупові, мікрогрупові та індивідуальні концепти», які базуються на певному оцінному компоненті групи людей, для яких ця оцінка є спільною;

2) «емоційно-чуттєві (емоційно-фізичні, емоційно-психічні і под.) і комунікативні, гастрономічні» і т.д., які ґрунтуються на тематизованому принципі;

3) «ментально оцінні вияви предметів, дій, подій і якостей» (Загнітко, 2020, с. 351).

У когнітивних та лінгвістичних дослідженнях увагу широкого загалу привертає також питання вивчення внутрішньої структури концепту. Найбільш ґрунтовною вважаємо польову модель концепту запропоновану М. М. Полюжиним у статті «Поняття, концепт та його структура». Він зазначає, що концепт складається з ядра, базових пластів та інтерпретаційного поля концепту (Полюжин, 2015, с. 218).

Ядром концепту науковець вважає чуттєво-наочний образ, який базується на особистому досвіді чи переживаннях людини та є конкретно визначеним індивідом. Навколо ядра, на думку М. М. Полюжина, об'єднуються базові пласти, риси яких розміщено у напрямі зростання абстрактності пластів. Інтерпретаційне поле, яке розташоване на периферії концепту, виконує оцінну функцію рис концептів та інтерпретується мовними носіями різних культур (Полюжин, 2015, с. 218-219).

Варто зазначити, що концепти не є самостійними утвореннями та не можуть існувати окремо один від одного, а утворюють концептосфери. Термін «концептосфера» є широко використовуваним у лінгвістичних працях та визначається як «позначення ментального кореляту <...> множинності / сукупності об'єктів предметної сфери, представленої в ментально-психотеничному комплексі людини / соціуму через посередництво концептуальних структур» (Іващенко, 2006, с. 102).

Вивчення тих чи інших концептів є тісно пов'язане з дослідженням концептуальної картини світу, яку інтерпретують як знання про довкілля та

світ, яких індивід набуває упродовж свого життя та під час різних видів діяльності. Концепт, за допомогою якого людина має змогу зосереджуватись на об'єктах навколишнього середовища є основною одиницею концептуальної картини світу (Полубелова, 2017, с. 8).

Варто також зазначити, що словесне вираження концептів відоме у лінгвістиці під назвою «вербалізація концептів», яка трактується як «перехід мисленнєвих структур у мовленнєві» (Загнітко, 2020, с. 69).

Методологія дослідження. Представлене дослідження здійснено на матеріалі сучасної жіночої англійської прози, а саме роману Меггі О'Фаррелл «Гамнет». Аналіз лінгвальних засобів вербалізації концепту ПРИРОДА/NATURE виконано за допомогою алгоритму, що передбачає три етапи:

На першому етапі аналізу, з використанням теорії польової моделі концептів М. М. Полюжина, визначено чуттєво-наочний образ концепту, який представлено у статті за допомогою описового методу.

На другому етапі визначено навколоядерну зону концепту та розташовані у ній базові пласти. Метод контекстуального аналізу уможливив визначення та побудову асоціативних зв'язків між головними героями твору та елементами природного світу, який їх оточував.

На завершальному етапі аналізу використано метод контент-аналізу та застосовано програмне забезпечення *Tropes 8.4.4*, за допомогою якого встановлено концептуальне поле концепту, а саме декілька референційних полів у межах яких відбувається вербалізація природи, описаної у романі. Даний етап дослідження також передбачає застосування методу кількісних підрахунків для визначення частоти зустрічальності певного лінгвального елемента, який експлікував концепт у творі.

Результати дослідження та обговорення. Природа у романі Меггі О'Фаррелл «Гамнет» є незамінним елементом повсякденного життя героїв. Авторка твору переповідає історію жінки Агнес, яка перебувала серед природи з самого дитинства і до глибокої старості, та постійно прагнула бути в оточенні рослин і тварин.

Ядром концепту ПРИРОДА/NATURE у романі «Гамнет» є чуттєво-наочний образ природи як загального явища, який є постійною складовою у житті героїв твору. Природа у творі є засобом передачі атмосфери, емоцій, внутрішніх станів та переживань індивідів.

Базовими пластами цього концепту є асоціації та зв'язки між головними героями і природою та її явищами. Під час аналізу роману ми змогли визначити низку базових пластів концепту ПРИРОДА/NATURE. Розглянемо детальніше деякі з них:

1) Природа як відображення характеру та особистісних якостей героїв твору.

“Agnes sniffs her as a dog follows a trail, with both nostrils, as if sucking up her daughter’s essence” (O'Farrell, 2020, с. 139).

“Quick as a fox, his grandfather makes a lunge” (O'Farrell, 2020, с. 20).

“It is just a contract, like many others, so why, then, does she feel like a small animal, hearing something far off?” (O'Farrell, 2020, с. 168).

Аналіз наведених прикладів свідчить, що використовуючи порівняння з елементами тваринного світу, авторка вдало описує поведінкові манери та особисті якості героїв роману.

2) Природа як ліки.

“Agnes is warming honey over the fire, into which she plans to stir extract of valerian and tincture of chickweed” (O'Farrell, 2020, с. 167).

“With trembling hands, Agnes is sweeping the scattered petals and roots back into the mortar and begins to grind, <...> The dried rhubarb stalk, the rue, the cinnamon are mashed together, their scents mingling, the sweet, the sharp and the bitter” (O'Farrell, 2020, с. 167).

Кожна рослина, яку Агнес додає до настоянок чи мазей, має свої особливі лікувальні властивості, які у поєднанні з різними рослинами мають здатність вилікувати майже усі відомі на той час хвороби.

3) Природа як передвісник змін.

“Snow is falling, softly, irrevocably, on and on. It piles up on the ground around him, covering paths and steps and rocks; it weighs down the branches of trees; it transforms everything into whiteness, blankness, stasis. The silence, the cool, the altered silver light of it is something more than soothing to him. He wants only to lie down in this snow, to rest himself; his legs are tired, his arms ache. To lie, to surrender himself, to stretch out in this glistening, thick white blanket: what relief it would give him” (O'Farrell, 2020, с. 187).

У наведеному уривку авторка за допомогою явища погоди описала перехід з життя у смерть одного з головних героїв. Хоча зазвичай сніг символізує новий початок, у даному випадку він уособлює такий бажаний відпочинок після складної боротьби за своє життя. Втрата дитини завжди

розділяє життя матері на «до» та «після», коли ніщо вже не буде таким, як раніше.

4) Природа як відображення настрою.

“The tutor had left the field, marched down the path and off through the woods, his face dark and thunderous...” (O`Farrell, 2020, с. 69).

Використовуючи в описі настрою героя явище погоди, письменниця змогла точно відтворити настрій та почуття героя. Отримавши відмову від людини, яка могла здійснити його найзаповітніше бажання, герой не зміг стримати негативних емоцій, які можна було прочитати у виразі його обличчя.

Особливу роль у художньому тексті відіграють описи погоди, які впливають також на настрій та почуття головних героїв. До прикладу:

“The heat of the day, even this late, causes sweat to express itself from the skin of his brow, down his back. The pain in his knees sharpens, twinges, then fades again” (O`Farrell, 2020, с. 14).

Вечірня спека у цьому випадку підсилює відчуття критичності ситуації, у яку потрапив герой, та необхідність якнайшвидше швидше її виправити, адже кожна хвилина зволікання може призвести до небажаних наслідків.

“The heat of the day is passing, the dust of the street settling, people retreating back into their homes to take their supper.

Agnes goes in at the front door of her own house, for the second time that evening” (O`Farrell, 2020, с. 86).

У прикладі (3) спадання денної спеки відображає відчуття завершеності дня та задоволення від усієї роботи, яку головна героїня спромоглась виконати протягом дня.

5) Природа як місце безпеки.

“And underneath its end, where it once stood in the earth, is a hollow – dry, sheltered, big enough for several people. Agnes and Bartholomew used to come here when they were children, if Joan had been shouting or if she gave them too many tasks. They would bring a cloth sack of bread and cheese, crawling in under the tree roots and say to one another that they would stay there for ever, live in the forest like elves; they would never go back” (O`Farrell, 2020, с. 120). Бажаючи втекти від проблем навколишнього світу, головна героїня з легкістю ховається в улюблених місцях лісу, де ніхто, крім брата, не може її знайти.

Інтерпретаційне поле концепту ПРИРОДА/NATURE експліковане у межах референційних полів (РП), які відображають загальний та більш детальний зміст концептів. До них належать: РП ССАВЕЦЬ/МАММАЛ, РП

ПТАШКА/BIRD, РП ДЕРЕВОВИДНА РП РОСЛИНА/WOODY PLANT, РП ЧАСТИНА РОСЛИНИ/PLANT PART, РП ЗЕМЛЯ/LAND, РП ЛІС/FOREST, РП ТРАВА/HERB, РП КОМАХИ/INSECTS, РП ТВАРИНА/ANIMAL, РП ВОДА/WATER, РП ФРУКТ/FRUIT, РП ПОГОДА/WEATHER, РП СУДИННА РОСЛИНА/VASCULAR PLANT, РП ДОМАШНЯ ТВАРИНА/DOMESTIC ANIMAL, РП РОСЛИНА/PLANT, РП ОВОЧ/VEGETABLE тощо.

Також варто зазначити, що наведені вище референційні поля характеризуються різною частотою представлення у романі. До прикладу, РП ССАВЕЦЬ/MAMMAL (252 слововживання) реалізовано за допомогою таких лінгвальних знаків, як *horse, mare, deer, goat, cat, fox, sheep, donkey, squirrel, mole, hare, pig, mouse, lamb, mule, rat, ewe, cow, rabbit, bear, monkey, wolf, feline, seal, etc.* Наприклад:

“He can see the remains of a game he and Judith had been playing not long ago: the lengths of twine tied to pine cones to be pulled and swung for the kitchen cat’s kittens. Small creatures they are, with faces like pansies and soft pads on their paws. The cat went into a barrel in the storeroom to have them and hid there for weeks.” (O’Farrell, 2020, с. 17).

“Outside were the sheep and they must be fed, watered, cared for, no matter what. They must be brought in and out and from one field to another” (O’Farrell, 2020, с. 46).

Кожний розділ роману вирізняється своїми згадками про світ природи, що є однією з констант людського життя та присутній майже у всіх його сферах. Здійснений аналіз наведених прикладів дає змогу дійти висновку, що кожен день, який проживають герої твору, у різний спосіб є дотичним до тваринного та рослинного світу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, дослідження виявило, що ядром концепту ПРИРОДА/NATURE є чуттєво-наочний образ природи. Базовими пластами є природа як відображення характеру та особистісних якостей героїв твору; природа як ліки; природа як передвісник змін; природа як відображення настрою та природа як місце безпеки. Інтерпретаційне поле концепту репрезентоване в межах таких референційних полів, як РП ССАВЕЦЬ/MAMMAL, РП ПТАШКА/BIRD, РП ДЕРЕВОВИДНА РП РОСЛИНА/WOODY PLANT, РП ЧАСТИНА РОСЛИНИ/PLANT PART, РП ЗЕМЛЯ/LAND, РП ЛІС/FOREST, РП ТРАВА/HERB, РП КОМАХИ/INSECTS, РП ТВАРИНА/ANIMAL, РП ВОДА/WATER, РП ФРУКТ/FRUIT, РП

ПОГОДА/WEATHER, РП СУДИННА РОСЛИНА/VASCULAR PLANT, РП ДОМАШНЯ ТВАРИНА/DOMESTIC ANIMAL, РП РОСЛИНА/PLANT, РП ОВОЧ/VEGETABLE, які експлікують концепт за допомогою мовних засобів з різною частотою зустрічальності.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні функційності лінгвальних засобів на позначення слів-вербалізаторів концептуальної картини світу в романі.

ДЖЕРЕЛА

1. Загнітко, А. (2020). *Сучасний лінгвістичний словник*. Твори.
2. Івашенко, В. (2006). *Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології)*. Видавничий Дім Дмитра Бураго.
3. Монахова, Т. М. (2006). Корпус творів Валерія Шевчука: Формат розмітки базових концептів. *Лексикографічний бюлетень*, 26–29. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/72848/06-Monahova.pdf?sequence=1>
4. Полубелова, С. Г. (2017). Поняття картини світу, її види та особливості. 10. <https://nniif.org.ua/File/17sgppks.pdf>
5. Полюжин, М. М. (2015). Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.*, 214–224.

МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

O'Farrell, M. (2020). *Hamnet*. Tinder Press. <https://doi.org/file:///C:/Users/Admin/Downloads/9781472223821.pdf>

REFERENCES

1. Ivashchenko, V. (2006). *Kontseptualna reprezentatsiia frahmentiv znannia v naukovomytetskii kartyni svitu (na materialy ukrainskoi mystetstvoznavchoi terminolohii)*. Vydavnychy Dim Dmytra Buraho.
2. Monakhova, T. M. (2006). Korpus tvoriv Valeriia Shevchuka: Format rozmitky bazovykh kontseptiv. *Leksykohrafichnyi biuletyn*, 26–29. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/72848/06-Monahova.pdf?sequence=1>
3. Poliuzhyn, M. M. (2015). Poniattia, kontsept ta yoho struktura. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky.*, 214–224.
4. Polubielova, S. H. (2017). Poniattia kartyny svitu, yii vydy ta osoblyvosti. 10. <https://nniif.org.ua/File/17sgppks.pdf>
5. Zahnitko, A. (2020). *Suchasnyi lnhvistychnyi slovnyk*. Tvory.

RESEARCH MATERIALS

O'Farrell, M. (2020). *Hamnet*. Tinder Press. <https://doi.org/file:///C:/Users/Admin/Downloads/9781472223821.pdf>

Дата надходження статті до редакції: 11.09.2024

Прийнято до друку: 04.10.2024